HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע. מלמ הלכה כרבנן וכן פסק ר"מ בלהכי מייתי (ג) רבי למי וכ' מסי שהיו מתפללים ביחיד כרבנן ביני עמודי דגרסי למסמיעון דהלכה כרבנן: **והתניא** טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו. ל"ג ליה דהא ממילין נמסוק טעה ולא הזכיר של ר"ח אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין כו' אי נמי אי מיתא מגב מחלינת נקט ליה: **כמה ישהה בין תפלה לתפלה.** כגון מלם שטעה ורוצה להתפלל שנית וכן בין תפלת שחרית לתפלת המוספין: **כדי** שתתחולל דעתו עליו. ומפרש בירושלמי דהיינו כשילך מרבע למות: **לפי** שאין מקדשין את החדש כו'. פי' לעיל בריש פרקין (דף כו.) מה שמקשין ותיפוק ליה משום רשות משום דהיינו דוקא לעשות מלוה לחרת עובדת וי"מ דוקא בלילה דמשומה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בלילה אבל בלילה שניה מחזירין אותו שכבר מקודש מיום שלפניו ולא נראה למלקא[א]:

מסתברא מילתא דרב בחדש מלא. כלומר שהיה אותו שלפניו מלא[ב] דלח יכול לחומרה בערבית של מחר שהוא עיקר והיה חומר ה"ר יעחק לכל דבר שחמרו חכמים אין מחזירין אותו[ג] כגון יעלה ויבא בערבית ועל הנסים לח מיבעיא אם עקר רגליו (ג) ופחח בברכה שלחמריה לחין מחזירין אותו מלא חפילו לח עקר מלא שסיים אותה ברכה שחקנו בה לחומרה אין מחזירין אותו ולא נהירא לרבינו לחותן שחמרו חכמים מחזירין וגם חומן שחמרו חכמים מחזירין אין היכא דלחו עקר רגליו לקמן (דף מט.) אם שכח של שבת וסיים בברכה כולה ועדיין לא התחיל בברכת הטוב והמטיב חומר ברוך אתה נתן שבתות למנוחה כו' וקחמר נמי התם אם טעה ולא הזכיר של ר"ח קודם שעקר רגליו דהיינו קודם שיתחיל בברכת הטוב והמטיב דחותה קורא עקר רגליו חומר ברוך אתה נתן רחמים מדשים וכו' חלמת היכא דלא עקר חלו ולחו שוין ואם עקר רגליו שהתחיל בברכת הטוב והמטיב של שבת חוזר לרחש ואל עקר רגליו שהתחיל בברכת המזון שבירך ג' ברכות וברכת הטוב והמטיב ולחו לחזורייתא היא על כן אין מחזירין חומו לגמרי כי אין דומה אם הפסק כל כך ואין להביא ממנו רחיה לי"מ ברכות אלא עקר רגליו בי"מ היה ברכות שהיה לו לחזור מ"ל היה לריך לחזור ולחין זה הגון[ד] ומיהו חומר ר"י דלהא אמ' ר"מ דהיכא דלא עקר רגליו חזר לרחש אפי' בדבריה שאין מחזירין כגון על הנסים וכן עמ"ש בסי' דלעיל והדר לגבי מהההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא למחא ואטרידו רבנן ולא צלו וצלי לי ביחיד והואי יחיד שלא בחבר עיר יתיב רבי חנינא קרא קמיה דר' ינאי וקאמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה א"ל [ה]פוק קרא קראיך לברא דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע א"ר יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי א"ל רבי ירמיה לר' זירא [ו]ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה א"ל [ז]חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה: [ח]ר' אמי ור' אסי [ט]אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע ר' חייא בר אבא צלי והדר צלי א"ל רבי זירא מאי טעמא עביד מר הכי אילימא משום דלא כוון מר דעתיה והאמר ר"א [י]לעולם ימוד אדם את עצמו אם [כ]יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל אלא דלא אדכר מר דריש ירחא והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח [א] (ח) בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין [כ]במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה א"ל לאו איתמר עלה א"ר יוחנן [ה]בצבור שנו: כמה ישהה בין תפלה לתפלה רב הונא ור"ח חד אמר [י]כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב [1]ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב [2]ויחל משה אמר רב ענן אמר רב [י]טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי [ה]שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר [כ]מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא בנהרדעא לבר מההוא יומא דאתא פולמוסא דמלכא למחא ואטרידו רבנן ולא צלו וצלי לי ביחיד והואי יחיד שלא בחבר עיר יתיב רבי חנינא קרא קמיה דר' ינאי ויתיב וקאמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה א"ל [ו]פוק קרא קראיך לברא דאין הלכה כרבי יהודה שאמר משום ראב"ע א"ר יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי דצלי והדר צלי א"ל רבי ירמיה לר' זירא [א]ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה א"ל [ז]חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה: [ח]ר' אמי ור' אסי [ט]אע"ג דהוו להו תליסר בי כנישתא בטבריא לא הוו מצלו אלא ביני עמודי היכא דהוו גרסי איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר הלכה כר' יהודה שאמר משום ראב"ע ר' חייא בר אבא צלי והדר צלי א"ל רבי זירא מאי טעמא עביד מר הכי אילימא משום דלא כוון מר דעתיה והאמר ר"א [י]לעולם ימוד אדם את עצמו אם [כ]יכול לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל אלא דלא אדכר מר דריש ירחא והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח [א] (ח) בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה א"ל לאו איתמר עלה א"ר יוחנן [ה]בצבור שנו: כמה ישהה בין תפלה לתפלה רב הונא ור"ח חד אמר [י]כדי שתתחונן דעתו עליו וחד אמר כדי שתתחולל דעתו עליו מאן דאמר כדי שתתחונן דעתו עליו דכתיב [1]ואתחנן אל ה' ומ"ד כדי שתתחולל דעתו עליו דכתיב [2]ויחל משה אמר רב ענן אמר רב [י]טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית אין מחזירין אותו לפי [ה]שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום אמר אמימר מסתברא מילתא דרב בחדש מלא אבל בחדש חסר מחזירין אותו א"ל רב אשי לאמימר מכדי רב טעמא קאמר [כ]מה לי חסר ומה לי מלא אלא לא שנא

הדרן עלך תפלת השחר

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים [פ]אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: **גמ'** מנא ה"מ א"ר אלעזר דאמר קרא [3]והיא מרת נפש ממאי דילמא חנה שאני דהות מרירא לבא טובא אלא א"ר יוסי בר' חנינא מהכא [4]ואני ברב חסדך אבא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך ממאי דילמא דוד שאני דהוה מצער נפשיה ברחמי טובא אלא אמר ר' יהושע בן לוי מהכא [5]השתחוו לה' בהדרת קדש אל תקרי בהדרת אלא בחרדת ממאי דילמא לעולם אימא לך הדרת ממש כי האי דרב יהודה [ב]הוה מציין נפשיה והדר מצלי אלא א"ר נחמן בר יצחק מהכא [6]עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה [ו]מאי וגילו ברעדה א"ר אדא בר מתנא אמר [ז]רבה במקום גילה שם תהא רעדה אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזייה דהוה קא בדח טובא אמר וגילו ברעדה כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' זירא חזייה דהוה קא בדח טובא אמר ליה [7]בכל עצב יהיה מותר כתיב א"ל אנא תפילין מנחנא מר בריה דרבינא עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קבדחי טובא אייתי

הדרן עלך תפלת השחר

אל תקרי בהדרת אלא בחרדת. תימה לעמי לא מוכח בהדיא מדכתיב בתריה חילו מלפניו כל החרץ וי"ל היינו קרא דכתיב במזמור שבו לה' בני חליס ומהסוח קרא בעי להוכיח במסכת מגילה (דף יז:) שמומרים לבות וגבורות וקדושת הסם וי"מ ברכות תקנו כנגד המזכרות ומשום הכי דייק מחותו קרא שכתוב בחותה פרשה לבל חותו דחילו וגו' חינו כתוב בחותה פרשה: תייתי

כובד ראש. הכנעה: **שוהין שעה אחת.** במקום שבאו להתפלל: **גמ' ממאי דילמא אל היכל קדשך בירחלך.** מתוך ירלחה: **מליין נפשיה.** מקשה עלמו מבנגדו: **עבדו תם ה' בירחלה.** תפלה שהיה לנו במקום עבודה עבו חותה בירחלה: **כלל עלב יהיה מוסר.** כשחדם מרלה חת עלמו עלב יהיה לו שכר: **דסוף קל בדם טוכת.** יותר מדלי וברלה כפורק עול: **שפילין מנחנא.** והם עדות שממלח קוני ומשרתו עלי:

א) [ימנות מ. כתובות נו.], **ב)** [מוליו ז.], **ג)** לעיל דף ח., **ד)** [ע' תוס' לקמן לד: ד"ה יכוין], **ה)** [כריתי ופ"ש גם גמרא זה ועי' בעור סימן קכ"ו ותכ"ב], **ו)** יומא ד:, **ז)** [כ"ל כל"ן], **ח)** [ד"ה בלבור אחר ד"ה טעה], **ט)** [דבוחי כם"ר מהפכה מהן], **י)** בס"ג: ובמ"ש ושלמו, **כ)** ס"ה בגמ"ש ועי"ש.

תורה אור השלם

1. וָאֶתְחַנַּן אֶל יְיָ בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: דברים ג כג
2. וַיָּחֶל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָּה יְיָ יֶחֱרֶה אַפֶּךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: שמות לב יא
3. וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל יְיָ וּבָכֹה תִבְכֶּה: שמואל א א י
4. וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: תהלים ה ח
5. הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ: תהלים כט ב
6. עִבְדוּ אֶת יְיָ בְּיִרְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה: תהלים ב יא
7. בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר: משלי יד כג

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ולא הזכיר של ר"ח (בערבית וכו'. בשחרית) תמ"ע. וע"ב ס"ש אין זה: (ו) תוס' ד"ה אין הלכה כו' ללכי מייתי הכא רבי אמי וכו' בימיד ביני עמודי היכא דהוו גרסי כ"ל ותיפת כרבנן ממקן: (ז) ד"ה ופמת. ר"ב פי' לו פמת: (ד) בא"ד וס"ע יחזור לאותה נרכה:

גליון הש"ס

מתני' אפי' המלך. עי' יומא י"ע ע"ב תוס' ד"ה גם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' של ר"ח בערבית. ב"ב ר"ף וש"פ ג"ב ללא בשחרית אין כו' לבד:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש כתב, וי"ל דלא שנא כירן שאין ראוי לקדש בלילה דמה משפט ביום אף קדוש החדש ביום לכך אין מחזירים.
ב. בתוס' ר"ש הוסיף, דאז יש ר"ח בשני ימים.
ג. בתוס' ר"ש כתב, אינו חוזר שהיה דומה לברכה לבטלה אם היה חוזר כלל.
ד. בתוס' ר"ש כתב, ואין ללמוד מברהמ"ז שעושה ברכה חדשה אחר בונה ירושלים שיחזור לעבודה כאן שתי ברכות.

מוסף רש"י

חזי מאן גברא רבא דקמסהיד עליה. ללה כמה מלם גדול העיד עליו, הוחיל וצ"ל להעיד על זחת יפה כיון ולקדק בכבוד לל נכון (חולין זז.). **בימי עמודי.** שניה ממדרש נכון שניהם מלמעלה (לעיל חז.).

הדרן עלך תפלת השחר

רבינו חננאל

איתמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו אמר אין הלכה כר' יהודה שאמר משום ר' אלעזר בן עזריה, אלא כרבנן דאמרי בין בחבר עיר בין שלא בחבר עיר, דעובדא דר' ינאי מסייע להו. והתניא טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני וכו' אמר ר' יוחנן בצבור שנו. יחיד שמתפלל בצבור אם טעה ולא הזכיר של ראש חדש, שחרית אין מחזירין אותו, שלא יטריח את הצבור [שלא ימתינו אותו עד שישלים תפלתן]. וכ"ש ערבית שאין מקדשין את החדש אלא ביום. אבל יחיד שלא בצבור חוזר. כמה ישהה בין תפלת שחרית ותפלה של מוספין וכו'. חד אמר כדי שתתחונן דעתו עליו וכו'. פי' כשיעור שתסור אימת צבור מלבו, כי בעת שעובר לפני התיבה מתבהל מפני הצבור וכשתחיל להתפלל לכוין לבו להתחונן מסיר אותו האימה מלבו, כדכתיב ואתחנן אחר ואתנפל. וחד אמר כדי שתתחולל, פירוש כשיעור שתסור האימה מלבו ויכוין לבו לחלות פני צורו, שימחול לו על כל מה שפשע ומרד, שזה יותר שיעור מן המתחנן לקבל פרס, כי ענין ואתחנן כמו יקבל פרס הוא, שהיה משה רבינו ע"ה מתחנן. אבל ענין ויחל בקשת מחילה וצדיך דברי רצוי בכיה ותחינה. ירושלמי: כמה ישהה בין תפלה לתפלה כדי הילוך ארבע אמות. **פ"ד לפ"ש**

מתני': אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש. פי', כפיפת ראש שיכוף ראשו ויכוין תפלתו כאדם שיש לו צער. אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. אסיקנא במלכי ישראל דאם שואל בשלומו אינו מפסיק ומשיב לו, אבל מלכי אומות העולם או הגמון או גוי, או אנס או קרון בא כנגדו, אם יכול יקצר ואם לאו יפסיק.